

Een Noodgemeenteraad

door Dick Baas

Het jaar 2006 kent weer verkiezingen voor de gemeenteraad en de vorming van een nieuw college. De gemeenteraad die van 1945 tot 1946 heeft bestaan was een noodgemeenteraad. De kiezer kwam er niet aan te pas. Een kiescollege bepaalde de samenstelling. En de samenstelling van dat kiescollege geeft een goed beeld van politieke en maatschappelijke samenstellingen van de bevolking rond 1945.

Burgemeester H.M. Martens.

Na de oorlog was er een discussie op welke wijze de gemeenteraden weer moesten gaan functioneren. Uiteindelijk kwam men tot de vorming van een tijdelijke gemeenteraad.

Voor de bepaling van het aantal leden van de raad werd uitgegaan van het aantal inwoners volgens de laatste gepubliceerde gegevens. Voor de gemeente Ermelo betekende dat 17 raadsleden op grond van 18.994 inwoners per 31 december 1942. De raadsleden zouden gekozen worden door een kiescollege, bestaande uit hen die geacht werden het vertrouwen van de inwoners van de gemeente tijdens de vijandelijke bezetting te hebben behouden of te hebben verkregen. Het aantal leden van het kiescollege bedroeg een drievoud van het aantal leden van de raad. De benoeming gebeurde door de Commissaris van de Koningin na een aanbeveling van de burgemeester. Bij het opstellen van de aanbeveling moest de burgemeester zich laten bijstaan door een commissie van tenminste drie vertrouwensmannen. De voornaamste

maatschappelijke en geestelijke stromingen moesten evenredig vertegenwoordigd zijn in het kiescollege.

De leden van het kiescollege stelden vervolgens de kandidaten voor de gemeenteraad. Iedere opgave moest door tenminste drie leden ondertekend zijn. Hetzelfde lid mocht niet meer als één opgave doen en in die opgave mochten niet meer dan drie namen voorkomen.

Als er evenveel of minder kandidaten zouden zijn dan er zetels in de gemeenteraad waren, dan verklaarde de burgemeester de kandidaten voor gekozen en behoefde er geen stemming plaats te vinden.

In de brief van 8 september 1945 aan de Commissaris van de Koningin met de aanbeveling voor het kiescollege deed burgemeester Martens uitgebreid verslag hoe hij tot de aanbeveling was gekomen. Hij had rekening te houden met Ermelo, Nunspeet en Elspeet. Hij schreef:

"Wanneer ik de huidige stand der bevolking als maatstaf aanneem, dan wonen te Ermelo en omgeving buiten de gestichtbevolking 8600 personen; te Nunspeet en omgeving 7400 personen en te Elspeet en omgeving 1600 personen, alles globaal berekend en waarbij uiteraard krankzinnigen en idioten buiten beschouwing zijn gelaten.

Naar deze verhouding zullen van de 51 te kiezen leden van het college er 25 moeten worden afgevaardigd door Ermelo, 21 door Nunspeet en 5 door Elspeet. Vervolgens is door mij rekening gehouden met de politieke verhoudingen zoals deze zich demonstreerden bij de laatstelijk in 1939 gehouden verkiezingen voor de gemeenteraad daarbij echter tevens enige invloed toekennende aan het verschijnsel, dat de politieke groepering over het algemeen enige verschuiving naar links te zien geeft.

Hiermee rekening houdende zouden voor Ermelo van de 25 kiesmannen er 13 moeten behoren tot de C. H. partij, 9 tot de A. R. partij en 3 tot de linkse groepen, in totaal 25.

Wat Nunspeet betreft zijn deze verhoudingen als volgt het meest benaderd: 8 C.H.; 7 A.R.; 3 S.D.A.P.; 2 vrijzinnigen en 1 Staatkundig Gereformeerd. In totaal 21.

Voor Elspeet kom ik tot de volgende politieke constellatie: 3 C.H., 1 Staatkundig Gereformeerde en 1 behorende tot de linkse groepen."

Burgemeester Martens moest ook kijken naar de maatschappelijke samenstelling van de bevolking. Hij concludeerde:

"Maatschappelijk gezien behoren van de 8600 inwoners van Ermelo er ruw geschat 3000 tot de landbouwstand, 1000 tot de arbeidersbevolking, 1000 tot het personeel der stichtingen en 3600 tot de middenstand en andere groepen der burgerij, zodat uit dien hoofde in het te kiezen college voor Ermelo zitting zouden moeten nemen 8 landbouwers, 3 arbeiders, 3 stichtingsbeambten en 11 vertegenwoordi-

NUNSPEET

GEMEENTEHUIS

gers uit de middenstand en van andere groepen.

Voor Nunspeet is de situatie als volgt:

Globaal berekent kom ik hier tot 2500 personen behorende tot de landbouwende bevolking, 1500 arbeiders en 3400, die gerekend kunnen worden te behoren tot den middenstand en andere groepen. Uit dien hoofde zouden voor Nunspeet 7 landbouwers, 4 arbeiders en 10 middenstanders in het college zitting moeten nemen. Wat Elspeet aangaat behoort het grootste deel tot de landbouwersstand, n.l. ruw geschat 1000; 250 tot de arbeiders, terwijl 250 personen uit de middenstand en overige groepen in aanmerking zijn gebracht. Hier wordt maatschappelijk gezien de verdeling dus als volgt: 3 landbouwers, 1 arbeider en 1 middenstander.

Bij de keuze is tevens rekening gehouden met de woonplaats hetzij in de kommen der dorpen, hetzij in de buurtschappen, naar een verhouding, die het meest met de plaatselijke situatie overeenkomt.

Hoewel deze normen in het algemene zin als richtsnoer zijn aanvaard is zulks niet in de meest positieve zin op te vatten, omdat vooral in deze gemeente het onderscheid tussen landbouwer en arbeider vaak moeilijk is door te voeren, zodat enige speling bij de keuze der kandidaten, die daarvoor ook de nodige geschiktheid moeten bezitten, in acht moeten worden genomen."

Als vertrouwensmannen voor het opmaken van de aanbevelingen liet burgemeester Martens zich in Nunspeet bijstaan door H. van 't Hul (lid van de oude gemeenteraad) en de middenstanders L. van Sloten Ezn. en Th. Stevens.

Henk van de Duim.

Voor Elspeet waren het D. Hooghordel uit Vierhouten, G. van Rhee uit Elspeet en E. Bos uit Stavorden. De eerste en de derde waren landbouwers en de tweede een hotelhouder. In Ermelo fungeerden als vertrouwensmannen het schoolhoofd J. Kroles, de geneesheer-directeur van Salem Dr. A. J. K. Binnendijk en het oud-raadslid C. Dooijeweerd.

De burgemeester nam het advies van de vertrouwensmannen nagenoeg over. En in Nunspeet en in Ermelo bracht hij een wijziging aan. Hij ruimde een plek in voor illegale werkers. De vertrouwensmannen gingen daarmee akkoord.

Andries Lenstra en Henk van der Duim waren met hun leeftijd van respectievelijk 25 en 27 jaar de jongste leden van dit kiescollege. Alle aanbevolen kandidaten werden door de Commissaris van de Koningin bij besluit van 22 september 1945 benoemd. Martens deelde dit op 29 september aan betrokkenen mee en nodigde hen uit voor een bijeenkomst op 1 oktober om voorlichting te geven over het indienen van de kandidaten voor de gemeenteraad. De Nunspeetse en Elspeetse leden van het kiescollege kwamen om tien uur bijeen in Nunspeet en de Ermelose leden om drie uur in Ermelo. Blijkens de presentielijst was slechts één van de 51 leden afwezig.

Landelijk had de Antirevolutionaire Partij zich verzet tegen de wijze waarop gemeenteraden werden gevormd. De negen Ermelose antirevolutionairen trokken daaruit de consequenties en dienden geen kandidatenlijst in. De Nunspeetse AR deed dat wel.

De lijsten met kandidaten voor de verkiezing moesten op 3 oktober 1945 voor 17.00 uur bij de burgemeester zijn ingediend. Elke opgaven moest door minstens drie

leden van het kiescollege zijn ondertekend. Hetzelfde lid mag niet meer als één opgave ondertekenen en in een opgave mochten niet meer dan drie kandidaten worden opgenomen.

Er werden zeven lijsten ingediend.

Kandidaten

- * L. Bosch, H de Boer, G. den Herder
- * J. Lussenburg
- * G. van Rhee, P. van 't Slot
- * E. Bos, L. Kuiper Kzn, E. Sonnenberg
- * G. van Emst, R. Kleijer, G. Staal
- * H.P. van Veldhuizen, Th. Stevens, A.M. Lenstra
- * F.F. Kuijper, J. Wajer Czn

Ingediend door:

- L.A. Snoep, H. van t Hul, H. Vinke
- D.G. van Beuningen, H. Hamer, L. van Sloten Ezn
- K. Koster, C. Pluim, P. van 't Slot
- A. Timmer, W. van Beek, J. Malestein
- G. Endendijk, L. Loedeman, E. Sonnenberg
- A.J.K. Binnendijk, Th. Stevens, A.M. Lenstra

- R. van de Bosch, W. Vaessen, G.A. Bos

De zeven lijsten bevatten de namen van 17 kandidaten. Er waren 17 zetels te verdelen, dus was een stemming niet nodig. Op 18 oktober werden de 17 kandidaten gekozen verklaard.

Opvallend was dat slechts één kandidaat (wethouder Lieuwe Bosch) niet tot het kiescollege behoorde. Vergeleken met de gemeenteraad van 1939 waren er slechts drie leden die opnieuw in de raad kwamen: Bosch, Van Emst en Van 't Slot.

Gelet op de politieke samenstelling leverde de CHU-Ermelo 6 leden, de CHU-Nunspeet 3 leden en de CHU-Elspeet 1 lid. AR-Nunspeet kwam met 2 leden in de raad en de SGP met 1 lid. Sociaal-democraten en vrijzinnig-democraten waren met respectievelijk 3 en 1 lid vertegenwoordigd.

De eerste openbare raadsvergadering na de oorlog werd op maandag 26 november 1945 om half drie gehouden in het gemeentehuis in Nunspeet. Burgemeester Martens, gemeentesecretaris Van Marle en de zeventien leden waren aanwezig. Alle leden legden de eed af, uitgezonderd Jos Lussenburg die de belofte aflegde. Daarna werden de wethouders gekozen. Lieuwe Bosch, E. Sonnenberg en R. Kleijer werden de nieuwe wethouders.

De tijdelijke gemeenteraad zou zeven keer vergaderen. In 1946 kon de burger weer naar de stembus en wel drie keer. Eerst op 17 mei voor de Tweede Kamer, op 29 mei voor de Provinciale Staten en op 26 juli voor de gemeenteraad. Vanuit de noodgemeenteraad keerden slechts zeven leden terug in de nieuwe raad.

Op 20 augustus werd de gekozen gemeenteraad geïnstalleerd en was situatie van voor 1 september 1941 weer hersteld.